

СЕКЦІЯ 1 ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 340.115:340.13]:004

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2026-3-1>

СПЕЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНІ МЕТОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМ НОРМОТВОРЕННЯ ТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Савенко Віктор Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
moosson@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9334-6785

Мета дослідження полягає у комплексному теоретико-правовому аналізі змісту, сутності та класифікації спеціально-юридичних методів правової науки в умовах цифровізації та глобалізації, а також у визначенні меж застосування інформаційних технологій (*Legal Tech*) у нормотворчій і правозастосовній діяльності та з'ясуванні умов збереження методологічної автономії правової догматики.

Методи. Методологічну основу становить система загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Системно-структурний метод застосовано для визначення місця спеціально-юридичних методів у багаторівневій структурі правової методології. Діалектичний підхід дозволив розкрити суперечності між цифровою трансформацією правової сфери та необхідністю збереження класичної правової догматики. Герменевтичний метод використано для інтерпретації нормативно-правових приписів і виявлення їх змістовного значення. Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити підходи до використання юридичного інструментарію в різних правових системах.

Результати. Встановлено, що спеціально-юридичні методи залишаються ключовим інструментом забезпечення внутрішньої узгодженості правової системи в умовах цифрової трансформації. Обґрунтовано, що цифровізація не змінює їхньої сутнісної природи, однак ускладнює умови застосування через зростання обсягів правової інформації, динамічність нормативного матеріалу та поширення автоматизованих аналітичних систем. Окреслено, що формально-юридичний, герменевтичний і порівняльно-правовий методи відіграють важливу роль у виявленні колізій, прогалів і термінологічних неузгодженостей, тоді як догматичні підходи забезпечують стабільність і логічну впорядкованість правового регулювання. Цифрові інструменти при цьому виконують допоміжну аналітичну функцію.

Висновки. Спеціально-юридичні методи посідають центральне місце у структурі методології правознавства, забезпечуючи логічну єдність, системність і визначеність права, а також слугують інструментом виявлення та подолання колізій і прогалів. Їхня еволюція пов'язана з цифровізацією, яка не змінює їх сутності, але ускладнює умови реалізації. У цих умовах цифрові технології розглядаються як допоміжний засіб, що підвищує ефективність аналітичних процедур, не замінюючи класичну правову догматику. Забезпечення якості нормотворення і правозастосування потребує збереження пріоритету професійного юридичного тлумачення та експертної правової оцінки.

Ключові слова: методологія, нормотворення, правозастосування, спеціально-юридичні методи, правова догматика, *Legal Tech*.

SPECIAL LEGAL METHODS IN THE STUDY OF PROBLEMS OF LAWMAKING AND LAW ENFORCEMENT

Savenko Viktor Vasylovych,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Department of Theory and History of State and Law
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law
moosson@ukr.net
orcid.org/0000-0002-9334-6785

Purpose. The study aims to provide a comprehensive theoretical and legal analysis of the content, essence, and classification of special legal methods in legal science under conditions of digitalization and globalization.

It also seeks to define the limits of the use of information technologies (Legal Tech) in law-making and law enforcement activities and to clarify the conditions for preserving the methodological autonomy of legal dogmatics.

Methods. *The methodological framework is based on a system of general scientific and special legal methods. The system-structural method was used to determine the place of special legal methods within the multi-level structure of legal methodology. The dialectical approach made it possible to reveal contradictions between digital transformation in the legal sphere and the need to preserve classical legal dogmatics. The hermeneutic method was applied to interpret legal provisions and identify their substantive meaning. The comparative legal method enabled the comparison of approaches to the use of legal tools across different legal systems.*

Results. *It has been established that special legal methods remain a key instrument for ensuring the internal coherence of the legal system under conditions of digital transformation. It has been substantiated that digitalization does not alter their essential nature; however, it complicates the conditions of their application due to the increasing volume of legal information, the dynamism of normative material, and the proliferation of automated analytical systems. It has been outlined that formal-legal, hermeneutic, and comparative legal methods play an important role in identifying conflicts, gaps, and terminological inconsistencies, whereas dogmatic approaches ensure the stability and logical coherence of legal regulation. Digital tools, in turn, perform a supplementary analytical function.*

Conclusions. *Special legal methods occupy a central place in the structure of legal methodology, ensuring the logical unity, systemic nature, and legal certainty of law, as well as serving as tools for identifying and eliminating conflicts and gaps. Their evolution is linked to digitalization, which does not change their essence but complicates their implementation. In this context, digital technologies are regarded as auxiliary tools that enhance analytical efficiency without replacing classical legal dogmatics. Ensuring the quality of law-making and law enforcement requires maintaining the priority of professional legal interpretation and expert legal assessment.*

Keywords: *methodology, law-making, law enforcement, special legal methods, legal dogmatics, Legal Tec.*

Вступ. У сучасний період розвитку правових систем, що характеризується поглибленням євроінтеграційних процесів і цифровою трансформацією суспільства, відбувається переосмислення методологічних засад юридичної науки. Традиційні підходи до розуміння права, засновані переважно на нормативному позитивізмі, трансформуються в бік складніших аналітико-системних моделей правового пізнання. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення внутрішньої логічної узгодженості нормативного масиву як основи стабільності та передбачуваності правової системи (Скакун, 2011; Балинська, 2018). Відповідно, методологія юридичної науки набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення для правотворчості та правозастосування.

Цифровізація правових процесів і зростання обсягів нормативного матеріалу формують нове середовище функціонування права, у якому класичні методи юридичного аналізу зазнають суттєвого навантаження. Це зумовлює необхідність адаптації методологічного інструментарію до умов інформаційної динаміки та ускладнення правового регулювання (Оборотов, 2012; Данильян 2019). Водночас зростання нормативної маси посилює ризики колізійності та фрагментації законодавства, що актуалізує значення спеціально-юридичних методів як інструментів забезпечення системності права (Євтеєва, 2024; Митрофанов, 2023).

У цьому контексті правові тексти дедалі частіше розглядаються як складні аналітичні об'єкти, що потребують багаторівневого інтерпретаційного опрацювання. Формується потреба в оновленій методологічній парадигмі, у межах якої спеціально-юридичні методи виступають не лише технічним

інструментарієм, а й системоутворюючим елементом правового пізнання. Як зазначається в науковій літературі, класичні догматичні підходи залишаються базою для виявлення колізій і прогалин, однак потребують доповнення сучасними аналітичними засобами (Циппеліус, 2004; Скакун, 2011). Важливим є також розвиток методологічної культури, що забезпечує якість юридичної кваліфікації, системність аналізу та ефективність правозастосування в умовах інформаційного перевантаження (Важинський, 2016; Данильян, 2019:).

1. Теоретичні засади правової догматики

Функціональна структура спеціально-юридичних методів у межах правової догматики відображає цілісний підхід до права як системи, що охоплює нормотворення, тлумачення та правозастосування. У сучасній методології правознавства право розглядається як складне структуроване явище, пізнання якого потребує поєднання аналітичних і системних засобів (Кравцова, 2019). Спеціально-юридичні методи виступають не лише технічним інструментарієм, а концептуальним засобом пізнання правової реальності, що забезпечує виявлення внутрішньої логіки та функціональної узгодженості правового регулювання, поєднуючи теоретичний і практичний рівні юридичного аналізу.

На стадії нормотворення ключове значення має метод юридичного конструювання, спрямований на формування нормативних моделей суспільних відносин і юридичних конструкцій як елементів системи права (Балинська, 2018: 42). Системність у цьому контексті є не лише характеристикою законодавства, а й методологічною властивістю права як упорядкованої сукупності взаємопов'язаних елементів. Такий підхід забезпечує цілісність наукового осмислення правових явищ

і запобігає їх фрагментації (Лук'янова, 2011), водночас виступаючи умовою передбачуваності розвитку нормативного регулювання.

У механізмі реалізації права центральне місце посідає система методів тлумачення (мовний, логічний, системний, історичний і телеологічний), яка функціонує як єдиний методологічний комплекс, що забезпечує перехід від нормативної форми до змісту правового регулювання (Циппеліус, 2004: 42). Такий підхід дозволяє враховувати як буквальний зміст норми, так і її місце в системі права, забезпечуючи внутрішню узгодженість і зменшуючи ризик колізійності. Тлумачення також виконує функцію узгодження різних рівнів правового регулювання та підтримує єдність юридичної практики.

На етапі правозастосування визначальне значення має юридична кваліфікація, що полягає у співвіднесенні фактичних обставин із нормативними приписами (Балинська, 2018: 42). Її методологічну основу становить догматичний аналіз, який включає аналітичні, синтетичні та дедуктивні операції (Циппеліус, 2004: 55). Спеціально-юридичні методи забезпечують виявлення структурних зв'язків між нормами та підтримання їх системної узгодженості. Як зазначає С. Бобровник, ефективність правового аналізу залежить від здатності виявляти колізії та прогалини, що впливають на цілісність правової системи (Бобровник, 2018). підвищуючи якість правозастосовних рішень.

Спеціально-юридичні методи становлять цілісний теоретико-методологічний інструментарій пізнання права як структурно організованого явища (Балинська, 2018: 42). Вони поєднують аналітичні та синтетичні підходи, що дозволяє переходити від опису окремих правових явищ до виявлення загальних закономірностей функціонування правової системи (Циппеліус, 2004: 55). У сучасній методології правознавства підкреслюється, що інтеграція різнорівневих підходів є основою цілісного правового аналізу (Кравцова, 2019), що формує підґрунтя для розвитку юридичної науки та підвищення ефективності нормотворення і правозастосування.

2. Практичний потенціал юридичного інструментарію

Практичний потенціал спеціально-юридичних методів реалізується у двох взаємопов'язаних площинах - нормотворчій і правозастосовній, що відображають єдиний цикл функціонування права як цілісного регулятивного процесу. У межах цього підходу зазначена модель аналітичного, інтерпретаційного та правозастосовного рівнів виступає логічною конструкцією опрацювання нормативного матеріалу, яка фіксує внутрішню послідовність переходу від конструювання правових приписів до їх тлумачення та подальшої реалізації. Вона відображає не лише етапність юридичного мислення, а й взаємну залежність різних фаз правового регулювання. Формально-юридичний аналіз у цій системі виконує функцію первинної оцінки нормативного тексту, що

полягає у встановленні його структурних параметрів, логічної побудови та базових зв'язків між елементами правової конструкції (Хрідочкін, 2017: 84).

Аналітичний рівень орієнтований на виявлення дефектів нормативної конструкції як вихідної стадії юридичного аналізу. Його зміст полягає у послідовній діагностиці логічної організації норми, її повноти, внутрішньої несуперечливості та коректності юридичних конструкцій. У межах цього підходу здійснюється систематизація виявлених недоліків, що дозволяє встановити характер і джерела можливих порушень у структурі правового регулювання. У нормотворчому вимірі цей рівень виконує функцію попереднього контролю проєктних рішень, що дає змогу виявити техніко-юридичні похибки ще до формалізації нормативного акта. У правозастосуванні він набуває характеру перевірки чинного нормативного масиву на предмет його внутрішньої логічної організації та придатності до практичного використання. Системний метод у цьому контексті застосовується для аналізу взаємодії норм різної юридичної сили та їх місця в ієрархії правового регулювання (Данильян, 2024: 112).

Інтерпретаційний рівень забезпечує розкриття змісту правової норми та визначення меж її дії, виступаючи у нормотворчості інструментом прогностичного тлумачення, спрямованим на оцінку можливих сценаріїв застосування нормативного припису (Балинська, 2018: 74). Це дає змогу завчасно виявляти потенційні колізії та уточнювати зміст проєктованих актів відповідно до системної логіки правового регулювання (Бобровник, 2018).

У правозастосуванні тлумачення конкретизує зміст норми через комплекс прийомів (граматичний, логічний, системний, історичний і телеологічний аналіз) (Євтеєва, 2024: 52), переводячи її з текстуального рівня у функціональний та узгоджуючи з правовою системою загалом. Системний і історико-телеологічний підходи забезпечують урахування цільового призначення норми та її місця в структурі права (Митрофанов, 2026: 210). На стадії нормотворення вони застосовуються для моделювання варіантів реалізації приписів і перевірки їх відповідності законодавству, а у правозастосуванні - для адаптації регулювання до конкретних життєвих обставин без зміни змісту норми (Балинська, 2018: 42).

Правозастосовний рівень завершує модель, забезпечуючи перехід від інтерпретованої норми до індивідуального рішення. Його ядром є юридична кваліфікація як співвіднесення фактичних обставин із правовими приписами (Балинська, 2018: 165). У нормотворенні він реалізується через прогнозування наслідків майбутніх нормативних конструкцій і оцінку їхньої придатності до практичного застосування, що дає змогу виявити недоліки ще на стадії проєктування та уточнити зміст регулювання (Балинська, 2018: 42).

У правозастосуванні цей рівень набуває безпосереднього характеру та пов'язаний із

прийняттям конкретного юридичного рішення на основі встановлених фактів і змісту правової норми (Балинська, 2018: 165). Вирішальне значення тут має не лише правильне визначення юридично значущих обставин, а й їх належна правова оцінка в контексті відповідного нормативного регулювання. Важливим елементом правозастосовної діяльності виступає перевірка фактичної та нормативної основи рішення, що здійснюється через поєднання формально-юридичного та системного аналізу. Така процедура спрямована на усунення помилок у правовій оцінці фактів, підвищення обґрунтованості висновків і дотримання послідовності юридичного мислення (Євтеєва, 2024: 81).

Методика функціонування зазначеної моделі має алгоритмічний характер і передбачає послідовний перехід від аналітичного опрацювання нормативного матеріалу до його інтерпретації та подальшої правової кваліфікації (Митрофанов, 2023: 136–138). Така етапність формує єдиний процедурний стандарт юридичної діяльності, що мінімізує логічні розриви між фазами юридичного мислення та забезпечує передбачуваність правозастосовних результатів. Перехід між нормотворчою і правозастосовною площинами має дзеркальний характер і проявляється у співвідношенні *ex ante* та *ex post* підходів: перший орієнтований на прогнозування наслідків правового регулювання на стадії проектування норми, другий – на їх ретроспективну оцінку в умовах фактичної реалізації.

Інструментальність спеціально-юридичних методів полягає у можливості диференційованого вирішення завдань, що виникають на різних стадіях правового регулювання (Данильян, 2019: 112). Аналітичний рівень забезпечує виявлення недоліків нормативної конструкції та оцінку впорядкованості, інтерпретаційний – встановлення змісту правових приписів і меж їх дії, а правозастосовний – юридичну кваліфікацію фактичних обставин та обґрунтування індивідуальних рішень. Завдяки такому функціональному розмежуванню забезпечується повнота аналізу та можливість комплексної оцінки правового регулювання на всіх стадіях його реалізації.

Завершальною характеристикою зазначеної моделі є її здатність забезпечувати безперервність юридичного аналізу на всіх стадіях правового регулювання. Поєднання аналітичних, інтерпретаційних та правозастосовних процедур забезпечує взаємозв'язок між окремими стадіями юридичної діяльності та формує цілісний механізм підготовки й обґрунтування юридичних рішень. У результаті формується структурно впорядкований і логічно узгоджений механізм правового регулювання, що сприяє підвищенню правової визначеності, стабільності правозастосовної практики та ефективності реалізації нормативних приписів (Лук'янова, 2011).

Висновки. Спеціально-юридичні методи є самостійним і ключовим елементом методології правознавства, що забезпечує дослідження внутрішньої організації права, його логічної структури та системних зв'язків,

а також дає змогу здійснювати комплексний аналіз нормативно-правових актів, виявляти колізії, прогалини й інші дефекти законодавства та вдосконалювати юридичну техніку, підвищуючи ефективність і якість правового регулювання; у сучасних умовах особливого значення набувають формально-юридичний, інтерпретаційний і порівняльно-правовий методи, що забезпечують правову визначеність і узгодженість нормативного регулювання в умовах його ускладнення, а подальший розвиток спеціально-юридичного інструментарію пов'язаний із інтеграцією цифрових технологій у правову сферу, розширенням аналітичних можливостей правової науки та підвищенням рівня підготовки фахівців, здатних ефективно застосовувати сучасні методи юридичного аналізу.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Методологія сучасного правознавства : посібник / Ю. М. Оборотов та ін. ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 192 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Київ : Алерта, 2011. 524 с.
3. Сибірна Р. Сучасні підходи до проведення наукових досліджень у сфері юриспруденції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія право. 2021. Вип. 30. С. 199–205.
4. Циппеліус Р. Юридична методологія : підручник / пер. з нім. Р. Корнута. Київ : Реферат, 2004. 176 с.
5. Балинська О. М., Яценко В. А. Методологія сучасного правознавства : посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 372 с.
6. Бондар Н. А., Стрельник В. В. Методологія наукового дослідження теоретико-правових факторів впливу на розвиток юридичної освіти в умовах глобалізації. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 2. С. 102–105.
7. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
8. Данильян О. Г., Дзьобань О. В. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с.
9. Данильян О. Г., Дзьобань О. В. Науково-дослідницька діяльність у сфері правознавства. Харків : Право, 2024. 342 с.
10. Євтеєва Д. П., Батиргарєєва В. С., Лапкін А. В. Формула якісного правового дослідження : навч. посіб. Харків : Майдан, 2024. 110 с.
11. Митрофанов І. І. Методологія й організація юридичних наукових досліджень : підручник. Кременчук : Вид-во «НОВАБУК», 2023. 312 с.
12. Митрофанов І. І. Методологія й організація юридичних наукових досліджень : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2026. 474 с.
13. Хрідочкін А. В., Макушев П. В. Методологія сучасного правознавства : навч. посіб. Дніпро : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 368 с.
14. Бобровник С. В. Методологічний інструментарій дослідження правових категорій. Правова держава. 2018. Вип. 29. С. 50–56.
15. Лук'янова Г. Ю. Методологічні основи дослідження права у сучасній юридичній науці. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. № 4. С. 33–43.
16. Копча В. В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 54–58.
17. Кравцова Т. М. Сутність поняття методології сучасного правознавства. Наукові записки. Серія: Право. 2019. Вип. 6. Спецвипуск. Т. 2. С. 136–140.

REFERENCES:

1. Oborotov Yu. M. et al. (eds.) *Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva* [Methodology of Modern Jurisprudence] : posibnyk. Odesa : Feniks, 2012. 192 s.
2. Skakun O. F. *Teoriia derzhavy i prava* [Theory of State and Law] : pidruchnyk. Kyiv : Alerta, 2011. 524 s.
3. Sybirna R. Suchasni pidkhody do provedennia naukovykh doslidzhen u sferi yurysprudentsii [Modern Approaches to Conducting Scientific Research in the Field of Jurisprudence]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii pravo*. 2021. Vyp. 30. S. 199–205.
4. Zippelius R. *Yurydychna metodolohiia* [Legal Methodology] : pidruchnyk / per. z nim. R. Kornuta. Kyiv : Referat, 2004. 176 s.
5. Balynska O. M., Yashchenko V. A. *Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva* [Methodology of Modern Jurisprudence] : posibnyk. Lviv : LvdUVS, 2018. 372 s.
6. Bondar N. A., Strelnyk V. V. Metodolohiia naukovo doslidzhennia teoretyko-pravovykh faktoriv vplyvu na rozvytok yurydychnoi osvity v umovakh hlobalizatsii [Methodology of Scientific Research of Theoretical and Legal Factors of Influence on the Development of Legal Education in the Conditions of Globalization]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 2. S. 102–105.
7. Vazhynskiy S. E., Shcherbak T. I. *Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen* [Methodology and Organization of Scientific Research] : navch. posib. Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 2016. 260 s.
8. Danylian O. H., Dzoban O. V. *Metodolohiia naukovykh doslidzhen* [Methodology of Scientific Research] : pidruchnyk. Kharkiv : Pravo, 2019. 368 s.
9. Danylian O. H., Dzoban O. V. *Naukovo-doslidnytska diialnist u sferi pravoznavstva* [Research Activity in the Field of Jurisprudence]. Kharkiv : Pravo, 2024. 342 s.
10. Yevtieva D. P., Batoryhareieva V. S., Lapkin A. V. *Formula yakisnoho pravovoho doslidzhennia* [The Formula of a Quality Legal Research] : navch. posib. Kharkiv : Maidan, 2024. 110 s.
11. Mytrofanov I. I. *Metodolohiia i orhanizatsiia yurydychnykh naukovykh doslidzhen* [Methodology and Organization of Legal Scientific Research] : pidruchnyk. Kremenchuk : NOVABUK, 2023. 312 s.
12. Mytrofanov I. I. *Metodolohiia i orhanizatsiia yurydychnykh naukovykh doslidzhen* [Methodology and Organization of Legal Scientific Research] : pidruchnyk. Kyiv : Yurinkom Inter, 2026. 474 s.
13. Khridochkin A. V., Makushev P. V. *Metodolohiia suchasnoho pravoznavstva* [Methodology of Modern Jurisprudence] : navch. posib. Dnipro : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2017. 368 s.
14. Bobrovnyk S. V. Metodolohichniy instrumentarii doslidzhennia pravovykh katehoriy [Methodological Toolkit for Studying Legal Categories]. *Pravova derzhava*. 2018. Vyp. 29. S. 50–56.
15. Lukianova H. Yu. Metodolohichni osnovy doslidzhennia prava u suchasniy yurydychnii nautsi [Methodological Foundations of Legal Research in Modern Jurisprudence]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. Serii yurydychna*. 2011. № 4. S. 33–43.
16. Kopcha V. V. Metodolohiia doslidzhennia pravovoho yavyscha: poniattia, struktura, instrumentarii [Methodology of Studying Legal Phenomena: Concept, Structure, Tools]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2020. № 1. S. 54–58.
17. Kravtsova T. M. Sutnist poniattia metodolohii suchasnoho pravoznavstva [The Essence of the Concept of Methodology of Modern Jurisprudence]. *Naukovi zapysky. Serii: Pravo*. 2019. Vyp. 6. Spetsvypusk. T. 2. S. 136–140.

Дата першого надходження статті до видання: 25.06.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.07.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 01.09.2026